

Biskop Atle Sommerfeldt:

VISITASFOREDRAG KRÅKERØY SOKN

13.oktober 2019

«DET GAMLE, STILLE KRÅKERØY ER BORTE»

«Det gamle, stille Kråkerøy er borte. Det er vel de store forandringer i verden som slår bølger inn over småsamfunn også, og så er det småsamfunnenes egne forandringer som vi selv har bidratt til».

Det er Kråkerøys kjente arkeolog, 100-åringen **Erling Johansen**, som skrev dette i forbindelse med kommunesammenslåingen med Fredrikstad i 1993. Det er en presis beskrivelse av Kråkerøysamfunnets historiske utvikling, og er like tydelig i dag. Kråkerøy er både en del av «Den lille verdensbyen» i en global virkelighet, og et lokalsamfunn med en egen identitet.

Landskapet på Kråkerøy har fra Skaperens hånd gitt livsgrunnlag for mennesker siden overgangen mellom den eldre og yngre steinalder (rundt 2000 f.Kr.). Under visitasens kulturhistoriske vandring med **Kråkerøy Historielag** fikk vi et godt inntrykk av det karakteristiske landskapet med langdaler og tverrdaler som formet fruktbare jakt- og landbruksområder, grunne bukter og vikler for ypperlig fiske og sjøfart og granitt til byggematerialer. Steinalderboplassen (tidfestes til overgangen mellom yngre steinalder og eldre bronsealder ca 1800 f.kr.) ved Rødsmyra med «Kråkerøymannen», utgravd og registrert av Erling Johansen i 1945, forteller at her har det bodd folk lenge.

Men de var ikke så mange. Kråkerøy var svært tynt befolket helt frem til senmiddelalderen. Gjennom århundrenes løp har Kråkerøy fått erfare hva det vil si å være en folkefattig utkantbygd i et stort prestegjeld. Biskop Jens Nilssøns dagbok fra 24. september 1582 forteller at han på vei fra visitas på Hvaler seilte sammen med sitt følge «frem att Krogerøe», altså forbi Kråkerøy. Det er desto hyggeligere for den herværende biskop å ha fått besøke Blomsterøya i en hel uke!

Selv om det ikke var noe kirkebygg på Kråkerøy – frem til 1686 var Tune kirkestedet - har kirken spilt en sentral rolle på øya, først og fremst som jordeier. Funnet av et blykors fra tidlig middelalder på Alshus – det eneste som er funnet på Østlandet – viser at kristendommen også slo tidlig rot i menneskenes bevissthet. Blykorset var lagt ned i en gammel gravhaug fra før-kristen tid, og viser kontinuiteten med tidligere generasjoners søken etter det hellige.

Den første fullstendige skattelisten fra Kråkerøy stammer fra 1592, og viser at det da bodde rundt 100 personer på øya, hovedsakelig fattige bønder og fiskere. Det var først rundt 1800-tallet at Kråkerøybefolkningen tok til å vokse av betydning, først fra 260 innbyggere i 1801 til 648 i 1865. Etableringene av sagbrukene og industrivirksomheten i 1860-70-årene nord og vest på øya, førte til en «rystende» utvikling for lokalbefolkningen. Fra 1865 – 1900 steg folketallet til 2641, en tredobling på én generasjon. Øya ble delt fullstendig i to, med et urbant bruks- og industrisamfunn i nord og en tradisjonell fisker- og bondebefolkning i sør, og på Kjøkøy svenske stenhuggere i den blomstrende stenhuggerindustrien, berømt over hele Europa.

Den store tilflytningen førte med seg nye impulser, bedehus ble bygd og arbeiderne organiserte seg. De svenske stenhoggerne var politisk svært radikale. Det blir fortalt at en sønn på en av Kråkerøys gamle gårder vanket mye sammen med svenskene. Moren hans

skal ha akseptert at han lærte seg nye gloser og begynte å snuse, men da han begynte å lese «Socialen» satte hun en myndig stopper for kontakten med stenhoggerne. Den voksende industriarbeiderbefolkningen skulle etter hvert sette sitt preg på den politiske utviklingen på Kråkerøy med krav om anstendige arbeidsforhold og kortere arbeidsdager. Fra 1931 ble Arbeiderpartiet det største partiet i kommunen.

Industriarbeidsplassene på Kråkerøy skulle prege hele regionen i mange år. I 1967 utgjorde skips, jern- og metallindustrien 90% av Kråkerøy kommunes samlede arbeidsplasser. I tillegg gav de levebrød til store deler av befolkningen i de omkringliggende kommunene, der FMV med sine 2452 arbeidsplasser (1972) var særlig viktig. I dag er det 7000 mennesker som arbeider, bor og studerer på det gamle Værsteområdet med Høgskolen i Østfold som et dynamisk senter og den tradisjonelle industrivirksomheten har blitt avløst av høyteknologiske kompetansemiljøer. Under visitasen besøkte vi et slikt miljø hos **Dignio** i de gamle lokalene til Fredrikstad Motorverksted. Dignio utvikler teknologisk avanserte midler til hjemmeboende med omsorgsbehov, helt nødvendig for oppnåelse av bærekraftmålene som er rammen all samfunnsutvikling i Norge og verden vil bli målt på de neste ti årene, og særlig mål 3 – «Sikre god helse og livskvalitet for alle, uansett alder»

DEN NORSKE KIRKE PÅ KRÅKERØY

Etter at Fredrikstad ble etablert soknet befolkningen på Kråkerøy fra 1666 til Fredrikstad hovedsogn, altså dagens Østre Fredrikstad. Befolkningen økte raskt også på vestsiden av Glomma og befolkningen på Kråkerøy fikk i 1723 nok en ny kirkelig tilhørighet, denne gangen til Gamle Glemmen kirke. Da Glemmen kirke ble innviet i 1853, ble Kråkerøy tilhørende det nye Glemmen sokn. Med befolkningsveksten fra 1860-årene vokste behovet for et eget kirkebygg seg sterkt på Blomsterøya.

I 1897 begynte man med regelmessige høymesser på Lunde bedehus, og i 1903 ble Holte kirkegård anlagt. Da Kråkerøy fikk status som eget herred i 1908, handlet det nye herredsstyre raskt. Elleve dager etter opprettelsen av Kråkerøy herred var en kirkekomite i full gang med å få realisert et kirkebygg på Kråkerøy. En av de helt sentrale i arbeidet var stenhoggeren August Andersen, arbeidsinnvandrer fra Sverige som hadde slått seg ned på Kråkerøy på slutten av 1800-tallet. På Kråkerøy har bedehusene alltid sett seg som en del av Den norske kirke, en tradisjon som fortsatt lever og bæres videre, ikke minst i Menighetssenteret.

Den 15.mars i 1911 ble Kråkerøy kirke innviet av biskop Bang. Den monumentale granittkirken var et praktfullt skue. Det eneste Fredriksstad Blads journalist hadde å utsette var at det var litt trangt i trappen opp til tårnet, og bemerket at «man maa i Kraakerøy sørge for at Ringeren ikke bliver for tyk!» Sammen med det vakre og rehabiliterte kapellet fra 1923 og det svært funksjonelle menighetssenteret fra 2009, utgjør kirken og gravlunden et vakkert smykke av helligsteder som skaper forankring og identitet i et lokalsamfunn som fortsatt står i de raske endringers tegn.

Den norske kirke på dagens Kråkerøy

Den norske kirke har alltid hatt en sterk posisjon i befolkningen på Kråkerøy. Ved folketellingen i 1950 var 4410 – 96% - av Kråkerøys 4569 innbyggere **medlemmer i Den norske kirke**. I dag er medlemstallet nær dobbelt så høyt, selv om andelen er redusert: I 2018 var det 7426

medlemmer i Den norske kirke på Kråkerøy, en økning på 314 (4,4%) siden 2014¹. Den norske kirke er fortsatt lokalsamfunnets helt sentrale og viktigste religiøse aktør.

Gudstjenester og kirkelige handlinger

Gudstjenesten er kirkens hjerteslag og grunnleggende handling. Den norske kirke i Borg sitt første strategiske mål er at flere deltar i og opplever gudstjenesten og kirkelige handlinger som et trossstyrkende og inkluderende fellesskap.

Det gjennomsnittlig **gudstjenestebesøket** i Kråkerøy sokn var på 115 deltakere per gudstjeneste i 2018. Dette er betydelige høyere enn det tilsvarende tallet for bispedømmet og Fredrikstadkirken². Men fra 2014 til 2018 er den samlede gudstjenesteoppslutningen redusert med 2674 deltakere³, en nedgang på hele 30%. I samme periode er antall gudstjenestebesøk pr medlem redusert fra 1,24 per år til 0,83. Det ligger betydelig under både bispedømmet (1,24 i 2018) og noe under kirken i Fredrikstad for øvrig (0,88).

I løpet av visitasen har det vært fruktbare samtaler mellom biskop, ansatte og menighetsråd om strategier for å øke gudstjenesteoppslutningen. Det generelle rådet fra biskopen er at kirken bør invitere alle kirkens medlemmer og aktører i lokalsamfunnet til en aktiv dialog om ulike gruppers livssituasjon, interesser og behov. Det kan i neste omgang gi grunnlag for å fortsette å videreutvikle av flere relevante arenaer og nye rammer rundt gudstjenestene.

Dette har man allerede gode erfaringer med i Kråkerøy. Tårnagentopplegget på skolens planleggingsdag nå i høst med påfølgende middag og ettermiddagsgudstjeneste for barn og foreldre/besteforeldre ble en suksess og hadde god oppslutning. Gudstjenester knyttet til trosopplæringen viser seg også her å gi livskraft til gudstjenestefeiringen for alle. Denne type tilretteleggelse som svarer på konkrete behov og ønsker bør i sterkere grad utprøves, også i gudstjenestelivet. Et annet tema som har vært drøftet er hvordan man kan gi bedre gudstjenesteerfaringer for de mange som deltar i forbindelse med dåp og konfirmasjon. Et viktig grep i gudstjenestereformen er å øke antallet som deltar med tjenester under gudstjenestene og å utfordre konfirmantforeldre til oppgaver når deres barn har tjenester i gudstjenestene. Gudstjenesteordningen skal justeres og oppussingen av kirken skal gjennomføres neste år. Dette er en gyllen anledning for menighetsrådet, ansatte og frivillige til en grundig og strategisk samtale om gudstjenesteutvikling i årene fremover.

Den betydelig økning i andelen nattverd-gudstjenester og i antall **nattverd-gjester** - fra 49 per gudstjeneste med nattverd i 2014 til 68 i 2018 – er meget gledelig. Nattverden gir et bærekraftig ankerfeste i Guds handling for oss for tro og liv, som ikke knyttet til egne prestasjoner og følelser.

Gravferdsforvaltningen er en sentral del av kirkens kjerneoppdrag. I Fredrikstad kommune ble 93% av alle gravferder (640 av 685) gjennomført ved kirkelig seremoni i 2018. Det vitner om svært høy kvalitet og troverdighet i kirkens ledsagelse av mennesker i livets tyngste stunder. De lovpålagte møtene med alle tros- og livssamfunn gjennomføres og kirken får meget gode tilbakemeldinger fra alle. Det nyoppussede kapellet er nå velegnet også for

¹ Det utgjør en andel på ca 74% av befolkningen på Kråkerøy. Medlemsandelen i Fredrikstad kommune er 67,5% (55.111 medlemmer).

² Gjennomsnittlig deltakelse pr gudstjeneste i Borg i 2018 var 88,5.

³ Fra 8872 (2014) til 6198 (2018). Den gjennomsnittlige deltakelsen er i samme periode redusert fra 132 pr gudstjeneste til 115.

livssyns åpne seremonier. I Kråkerøy øker antall gravferden, 79 i 2019. Ressursene som prestene, kantor, kirketjener, administrativt personale og gravlundsbetjeningen legger ned er svært viktig tjeneste for mennesker i sorg og savn. Gravlundene er godt vedlikeholdt og gir en god ramme om den økte bruken som et sted for stillhet, lyttening og refleksjon. Det er fremtidsrettet og prisverdig at man nå er i ferd med å etablere en vakker **navnet minnelund**.

Biskopen har i løpet av visitasen blitt orientert om de betydelige utfordringene **ekstremværet** gir de mange som benytter kirkegårdene, ikke minst her på Kråkerøy. Problemer med overvann og vannødeleggelse som følge av ekstremvær, er både ressurskrevende for kirkens ansatte og oppleves svært uverdige for mennesker som besøker gravstedene til sine kjære. Kirke og kommune må sammen arbeide målrettet med å finne gode løsninger som er tilpasset ytterligere forventet klimaendringer og som kan hindre uverdige forhold på gravlundene.

I 2018 ble det gjennomført 3 **vigsler** i Kråkerøy sokn, som er noe lavere enn gjennomsnittet på 6 vigsler pr år siden 2014. Vigsler er en stor økonomisk belastning for mange, og det er viktig at kirken også her på Kråkerøy legger til rette for og markedsfører et enklere, kirkelig vigslestilbud og tydeliggjør at kirkelig vigsler også kan skje utenfor kirkerommet.

Sang og musikk er en sentral del av kirkens gudstjenestefeiring, tilbedelse og kulturformidling også her på Kråkerøy. Det er gledelig at kirkekoret, etter sviktende oppslutning, nå er videreført som prosjektkor. At tidligere korsangere fortsatt er aktiv med som forsangere på gudstjenester, er utvilsomt med å gi gudstjenestefeiringen et løft. I soknet er det også kortilbud for barn i ulike aldersgrupper.

I løpet av visitasen har det blitt bekreftet at det nå er finansiering på plass til en lenge etterlengtet anskaffelse av nytt orgel i kirken. Det er svært gledelig! Da Kråkerøy kirke nesten var ferdigbygd kjempet den daværende soknepresten en iherdig kamp for å unngå at «det gamle skrammel av et harmonium» fra interimkirken skulle inn i den nye kirken. Hvorvidt det nåværende orgel fortjener den merkelappen, er ikke biskopen den rette til å uttale seg om. Men at det nye kirkeorgelet vil gi nye muligheter både for kirke og lokalsamfunn på Kråkerøy, er jeg helt sikker på.

Under besøket på Høgskolen i Østfold ble et potensielt samarbeid med Akademi for scenekunst drøftet som en spennende utvikling av kirken som arena for kunst og kulturuttrykk.

Undervisning: Dåp og trosopplæring

Dåpen er kirkens grunnleggende handling, ofte en stor familiebegivenhet og en viktig tradisjonsbærer. Det andre strategiske målet for Den norske kirke i Borg er derfor at flere søker dåp og deltar i trosopplæringen. Kirkens undervisning består av kontinuerlige tiltak fra vugge til grav, særlige tiltak i henhold til trosopplæringsreformen fra 0-18 år og skole-kirke-samarbeid.

Antall dåp i Kråkerøy sokn er redusert fra 73 i 2014 til 57 i 2018. Andelen medlemmer i alderen 1-5 år av foreldre som er medlemmer i Den norske kirke er i Borg bispedømme 74%. Både i Fredrikstad domprosti og Kråkerøy sokn er denne andelen 73%, men i Kråkerøy er tilbakegangen tydeligere de siste fem årene enn i kommunen som helhet⁴. De to siste årene har andelen i hele Fredrikstad, inkludert Kråkerøy, vært stabil. Det kan tyde på at nedgangen har stoppet opp. Men det betyr at ett av fire barn som er født i familier der en eller begge

⁴ 80% (2014) – 78% (2015) – 76% (2016) – 73% (2017) – 73% (2018).

foreldrene er medlem i Den norske kirke, ikke blir båret til dåp i løpet av de første fem leveårene.

Det må være en høyt prioritert oppgave for det nye menighetsrådet, ansatte og frivillige å sette inn målrettede tiltak for å bidra til å øke dåpsoppslutning. Mitt inntrykk er at det utgående menighetsrådet og ansatte er oppmerksom på utfordringen og har arbeidet med den. Ytterligere innsats er allikevel nødvendig. Det er utviklet svært gode ressurser både gjennom «Aksjon dåp» i regi av fellesrådet, bispedømmets sjekklister for dåp og Kirkerådets dåpsattsing - der mer vil komme. Ikke minst finnes det ferdige ressurser som er tilrettelagt for mammablogger og sosiale medier, og ressursmateriale som forsøker å svare på «Hvorfor dåp?». Det er viktig at hele staben og menighetsrådet fortløpende vurderer ulike tiltak og ressurser som kan bidra til å øke oppslutning om dåp. Det er videre meget viktig at forkynnelse og undervisning gir dåpen den sentrale plass den har for det kristne livet i luthersk teologi og fromhetsliv.

Biskopens generelle råd er at lokalkirken må være svært fleksibel når det gjelder tilretteleggelse. Det er prisverdig at man i Kråkerøy sokn nå planlegger å invitere til lørdagsdåp, og det er flott at man bruker trosopplæringens mange arenaer til å invitere til dåp, blant annet babysang som jeg fikk være med på under visitasen. I tillegg blir det regelmessig invitert til drop-in-dåp i en av Fredrikstad-kirkene. Fadderpakkene og faddersamtaler i forbindelse med dåpsgudstjenester er også med å gi økt bevissthet om dåpens relevans. Vi har de senere årene sett en økende tendens til at dåpen er en stor familiebegivenhet. Det er fint, men kirken må samtidig i all kommunikasjon og forkynnelse hele tiden formidle at dåpen er en inkluderende handling der det ikke settes noen krav til ressurser for å bringe barna til dåp.

Kirkens trosopplæringsreform har som mål at alle barn som tilhører Den norske kirke i alderen 0-18 år skal få en grunnleggende erfaring i kristentroens praksis og innhold, og hjelp til livstolkning og livsmestring. I 2018 var det til sammen 342 barn og unge som deltok på trosopplæringstiltak i Kråkerøy sokn, noe som tilsvarer 36% av målgruppen. Det er varierende oppslutning mellom de ulike tiltakene, men det virker som man har funnet en god form på både Tårnagentdagen⁵, Helt førsteklases⁶, Kirkerottene og Lys Våken⁷. **Konfirmasjonstiden** har særdeles god oppslutning⁸, noe som vitner om konfirmantopplegg med stor relevans og betydning. I Kråkerøy har man også lykket med å etablere et bærekraftig ungdomsledertilbud der 25-30% av fjorårskonfirmantene er med videre. De er en uvurderlig ressurs i gjennomføringen av andre trosopplæringstiltak og er viktig gruppe for rekruttering til kirkelige stillinger. Det var både lærerikt og inspirerende å få være sammen med klubbstyret og ungdomslederne torsdag kveld til både samtaler og gudstjeneste.

Kråkerøy sokn har en prisverdig høy bevissthet om at trosopplæringen er inkluderende, og at alle barn og ungdommer skal få delta på egne premisser. I den forbindelse var det spennende å bli presentert for det spesialpedagogiske opplegget «**Tegn med Tale Bustehale**» som har fått økonomisk støtte av bispedømmet i utviklingsfasen. Det blir spennende å følge prosjektet videre, som også har et stort nasjonalt potensiale. I forlengelsen av alt det gode inkluderingsarbeidet som allerede skjer i Kråkerøy sokn, og særlig innen trosopplæringen, er

⁵ 41%, 49% og 31% oppslutning de siste tre årene.

⁶ 31%, 44% og 32% oppslutning i hhv. 2015, 2016 og 2018

⁷ 35%, 42% og 32% oppslutning i hhv 2015, 2016 og 2018.

⁸ 98% (2015), 87% (2016), 95% (2017), 81% (2018).

det nødvendig at det nye menighetsrådet vedtar bispedømmets ordning for «**Inkluderende menighet**» og gjennomfører de tiltakene som kreves.

Staber og råd i Domprostiet skal nå i gang med en omfattende **revidering av trosopplæringsplanen**. Det er viktig at menighetsrådet, som eier trosopplæringsplanen, setter av tilstrekkelig tid til dette viktige arbeidet. Tiltak og oppslutning, innhold og kommunikasjon må utvikles innenfor reformens rammer, i tett dialog med hva som er de etterspurte behovene i lokalsamfunnet. De ulike tiltakene får en tydelig forankring i kirkerommet, og ønsket om et «barnealter» i kirken er spennende! Med utgangspunkt i det solide arbeidet som allerede skjer i Kråkerøy sokn, bør det være en naturlig målsetning å igjen øke den samlede deltakelsen opp mot 2015-nivået, da 48% deltok i trosopplæringstiltak.

Behovet for kontinuerlige møteplasser for barn og unge er reist som et behov for familier og ungdom, og noen arenaer er på plass. Med økt dialog med barn og unge og deres foreldre kan det åpne seg nye muligheter. Dagens frivillighet er, slik vi fikk bekreftet under besøket hos **Kråkerøy Idrettslag**, nært knyttet til at foreldre vil delta i det som er godt for barna deres. Vi vet at kirken er et trygt rom i mange betydninger for barn og unge og er derfor et attraktivt sted i en tid med mange negative trender som rammer barn og unge.

KIRKEN – SENDT TIL EN VERDEN OG LOKALSAMFUNN I ENDRING

Kirken er ikke sendt til seg selv. Kirken er sendt til verden for å forkynne budskapet om Guds nåde, gi retning for og aktivt ta del i menneskers og myndigheters arbeid for å skape gode lokalsamfunn og en bærekraftig forvaltning av ressursene. Bærekraftmålene vil de neste ti årene være rammen for samfunnsutviklingen, der også kirken må se seg selv som en aktør som kan bidra til å oppnå målene. Bispedømmets tredje strategiske mål for Den norske kirke i Borg er derfor at kirken er synlig i samfunnet, oppleves relevant og engasjerer seg i menneskers liv.

Kommunens levekårskartlegging viser at Kråkerøy er et materielt godt sted å leve og bo for mange. Slik har det slettes ikke alltid vært. I Kråkerøy Historielags årbok for 2018 møter vi arbeiderkvinnen Adele Johanne Synnestvedt. Hun vokste opp på Smertu på slutten av 1800-tallet, sammen med tre søsken og moren som ble enke i ung alder. For å brødfø familien jobbet moren både som syerske, veverse og vaskekone. Den krevende oppveksten gjorde et uutslettelig inntrykk på Adele og hun viet hele sitt voksne liv til et omfattende politisk og sosialt engasjement, blant ved å organisere hjemmehjelpstjenesten på Kråkerøy. Adele satt 20 år i herredstyret, og ble like før sin død i 1973 tildelt Kongens fortjenestemedalje. Minnene om de barske realitetene som også har preget store deler av Kråkerøysamfunnet, ligger bare en halv generasjon bak oss.

Heller ikke i dagens Kråkerøy har alle frihet til å leve ut sitt potensiale og sine muligheter, slik det kristne menneskesynet så tydelig understreker. Det er derfor viktig at Den norske kirke i Kråkerøy sokn bidrar til å videreutvikle lokalsamfunnet til et likeverdig og inkluderende fellesskap for alle som bor her, og særlig for de som på ulike måter sliter med livene sine.

I Den norske kirkes diakoniplan ordnes dette engasjementet i begrepene nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, kamp for rettferdighet og vern om skaperverket. Alle disse dimensjonene er tydelig tilstede i kirken her på Kråkerøy:

Nestekjærligheten leveres blant annet ut gjennom sjelesorg og samtaler, besøkstjeneste, diakoniens dag og sorggruppe i samarbeid med Sorg og omsorg. Kirken inviterer til

inkluderende fellesskap på trosopplæringens og det kontinuerlige barne- og ungdomsarbeidets arenaer, besøkstjeneste, husfellesskapene og sangstunder og andakter på institusjonene og bofellesskapene, der jeg selv fikk være med på Bjørneby under visitasen. Kamp for rettferdighet skjer gjennom misjonsprosjektet og deltakelse i Kirkens Nødhjelps fasteaksjon, temasamlinger i trosopplæringen og regelmessig ansvar for Kirkens Bymisjons bryggekapell. Kirken bidrar til vern om skaperverket gjennom blant annet friluftsgudstjenester, høsttakkefest, Skaperverkets dag og sertifiseringen som **Grønn menighet**.

Videreutvikling av kirkens involvering i et lokalsamfunn i endring

Våre lokalsamfunn styres av folkevalgte som på basis av kunnskap om lokalsamfunnet, lovpålagte oppgaver og befolkningens behov skal prioritere fellesskapets ressurser og stimulere til engasjement og innsats for å videreutvikle gode lokalsamfunn for alle. Det settes særlig store krav til effektiv samhandling mellom kommune, kirke og andre aktører i et lokalsamfunn som gjennomgår hurtige og omfattende endringer.

Gjennom visitasen og møter med en rekke ulike aktører har denne visitasen særlig fokusert på tema knyttet til vårt felles ansvar for klima- og miljødeleggelserne. Dette er av verdenssamfunnets bærekraftsmål løftet opp som en særlig utfordring som må håndteres både lokalt, nasjonalt og globalt⁹. Som tidligere nevnt er konsekvensene av ekstremværet allerede tydelige her på Kråkerøy.

Fredrikstad bystyre har vedtatt at 60% av klimagassutslippene skal reduseres innen 2030 og det nye flertallet i bystyret har vedtatt 30% reduksjon de fire første årene. Det er meget prisverdig at det i 2020, som en av de første kommuner i landet, legges frem et klimabudsjett med tiltak og konkret håndtering av målsetninger som bidrag til å oppnå klimamålene. Budsjettet må inneholde tiltak både for reduksjon og for tilpasning, ikke minst innenfor vann og avløp der ekstremværet allerede slår merkbart inn.

Kirken i Fredrikstad og på Kråkerøy må bidra aktivt for at disse målene kan oppnås. Det må utvikles en helhetlig plan med målrettet satsning på energieffektiviserende tiltak, utslippsfrie renoveringsarbeider, økologisk drift av gravlundene – som utgjør store og godt besøkte grøntområder i kommunen - og ikke minst holdningsskapende arbeid gjennom gudstjenester, diakoni, forkynnelse og undervisning. Blomsterengen med bihotell ved inngangen til Kråkerøy kapell og Håpets katedral på Isegran er to av mange gode eksempler på hvordan kirken kan bidra. Kirkens rolle er å påminne om krisene, styrke og delta i lokalsamfunnets handlingsprogrammer, gi anledning til skriftemål, bot og tilgivelsens oppreisning, og forkynne håp om at forandring er mulig fordi vi vet at Den treenige Gud holder på og driver mennesker til protest og handlinger, midt i vår verden, midt i vår by.

Kirkens kall og oppdrag er alltid å særlig ha oppmerksomheten vendt mot de som på ulike måter sliter med liv og arbeid, og som lever i et utenforskap i våre lokalsamfunn. Samtaler jeg har hatt med barnehageansatte, skoleledelse, Høyskolen, idrettslag og NAV under visitasen viser at dette også er en levende realitet for flere enn vi liker å tro, også her på Kråkerøy.

Jeg nevner noen aktuelle observasjoner fra visitasuken: Et økende antall ungdommer opplever et sterkt konformitets- og forbrukspress, og det stilles stadig høyere krav til vellykkethet både

⁹ FNs bærekraftsmål 13 («Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem»), 14 («Bevare og bruke hav marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling»), 15 («Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogsforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og redusere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold»)

når det gjelder prestasjoner og utseende. Rundt 8% av barna på Kråkerøy vokser opp i såkalte «lavinntektsfamilier», som i tillegg til de akutte utfordringene dette medfører for de barna og familiene dette gjelder, også har stor risiko til utenforskap i voksen alder. Hver femte student på Høgskolen rapporterte på ensomhet, noe som samsvarer med Ungdataundersøkelsene som er gjennomført på ungdomsskolen. Kråkerøy bør ta initiativ til at Fredrikstadkirken utvikler en langt tydeligere tilstedeværende og engasjement i møte med studenter og miljøer på Høgskolen, et samarbeid Høgskolens ledelse ga uttrykk for at de så frem til.

Fredrikstad kommune har et bysentrum som mange ungdommer fra bydelene trekker inn til om kveldene og i helgene. Kirken i Fredrikstad, inkludert Kråkerøy, og kommunens ledelse må videreutvikle sitt samarbeid om diakoni til å omfatte også dette feltet i linje med fellestrådet prosjekt «Asfaltdiakoni» fra 2019.

Et tredje område som har vært drøftet i løpet av visitasen er hvordan kirken kan videreutvikle det allerede gode samarbeidet med barnehager og skoler på Kråkerøy for å «sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle» (bærekraftsmål nr. 4). Her vil den overordnede «Plan for samarbeid skole-kirke i Fredrikstad», som lanseres i november, være et svært viktig verktøy både når det gjelder forventningsavklaringer, muligheter og innhold. Samtalen med ledelsen på ungdomsskolen viste at det er gode muligheter for en styrking av samarbeidet på flere områder, særlig knyttet opp til skolens nye kompetansemål om «livsmestring». Andre muligheter er felles klimaaksjon, skolepraksis på gravlunden og at kirken stiller sine mange arenaer til disposisjon for «Innsats for andre»-prosjektet. Når det gjelder barnehagene kan kirken utføre en viktig andrelinjetjeneste og legge til rette for samtalegrupper der man sammen med barnehageansatte kan reflektere over hvordan man på en bedre måte kan møte barnas livserfaringer og eksistensielle undring.

Fredrikstad har et levende muslimsk miljø som også inkluderer en shia-moske på Kråkerøy. Y'mens åpne kveldsmøte under visitasen med dialogforums leder Tariq Alsagoff som foredragsholder og presentasjon av Dialogforum Østfold der Kråkerøy er medlem, var et viktig bidrag til å utvikle godt naboskap på tvers av religiøse skiller.

Lovpålagt samarbeid lokalkirke-kommune

Samarbeid mellom kirke og kommune har gjennom en årrekke vært svært godt og konstruktivt. Kommunen har gitt kirken gode, realistiske og forutsigbare rammer. Det har gjort det mulig å drive en systematisk oppgradering av kirkebygg, gravplasser og annen infrastruktur.

Siden forrige visitas har lokalkirken fått et svært funksjonelt menighetssenter som har blitt en viktig samlingsplass for hele Kråkerøy. Kommunen var tungt inne på finansieringssiden, i tillegg til betydelige frivillige bidrag og imponerende 6000 dugnadstimer. Kapellet og tilhørende fasiliteter fikk et betydelig løft ved rehabiliteringen i 2018 med blant annet nytt gulv, elektronisk orgel, kjølerom, universell utforming og enkel men vakker utsmykning. Over nyttår settes den lenge planlagte og omfattende rehabiliteringen av selve kirken i gang, noe biskopen er glad for nå blir realisert.

STAB, RÅD OG UTVALG

I rapporten etter en visitas på Kråkerøy i 1958 understreket biskop Smemo at det trengtes en sterkere kirkelig innsats **nord på øya**. Selv om industrieventyret for lengst er historie, kommer biskop Smemos utfordring bli stående i uoverskuelig fremtid. Den planlagte utbyggingen på Værsteområdet med 100.000 m² næringsarealer, 5-700 nye boliger de nærmeste 7 årene og

5.000 innen 2035, skaper nye muligheter. Det utvikles også torg, møteplasser, idrettsarenaer, videregående skole og andre offentlige bygg. I en så kraftfull og betydelig bydel må det også sikres areal til hellige rom i arealplanleggingen. Det vil styrke livskvaliteten. I løpet av de neste 5-7 årene – før neste bispevisitas - vil en stor bydel vokse frem på Kråkerøy med nær kommunikasjon til sentrum. Det blir en svært viktig oppgave for kirkens ledelse i Fredrikstad å legge langsiktige strategier som sikrer en tydelig og synlig kirkelig tilstedeværelse i de nye bo- og næringsområdene på Værste. Det er naturlig at Kråkerøy sokn snarest tar initiativ til en slik drøfting i fellesrådet og med domprosten, nabomenighetene, kirkelige organisasjoner og Dialogforum Østfold, avdeling Fredrikstad.

Under visitasen har jeg hatt samtaler med lokalkirkens **ansatte** i felles stabsmøte. Det fremstår som et dedikert og velfungerende arbeidsfellesskap som får til mye sammen, og som har en sentralt forankret tro på Jesus og tydelige visjoner for folkekirkens muligheter i en ny tid. Biskopen har hatt tilsynssamtaler med sokneprest Vassli Gjære, kapellan Hauglum, kantor van der Hagen og kateket Djupang og hørt dem forkynne. De er trygt forankret i Den norske kirkes bekjennelse og båret av en sterk motivasjon for å formidle evangeliet til nye generasjoner og utvikle lokalkirken her på Kråkerøy.

Biskopen har også hatt felles møte med det avtroppende og det nye **menighetsrådet**. Stor takk til dere som nå trer ut av rådet for innsatsen de siste fire år! Det nye rådet virker vel rustet til å videreføre ansvaret og ta fatt på de mange viktige og spennende oppgavene som ligger foran. I tillegg til å ha det overordnede ansvaret for lokalkirkens virksomhet, er det viktig at menighetsrådet bidrar med sine erfaringer og synspunkter inn i den store nasjonale beslutningsprosessen der kirkens fremtidige organisering skal bestemmes. Det er kanskje den viktigste saken som skal besluttes i den kommende valgperioden.

Det var også svært hyggelig og oppmuntrende å spise lunsj med noen av de mange **frivillige** som er med å bære hele lokalkirkens virksomhet. Uten så mange dedikerte frivillige ville kirken ikke klart å utføre det store oppdraget hun er blitt betrodd av kirkens Herre!

Stor takk til sokneprest og daglig leder som har lagt til rette for et spennende og vel gjennomført visitasprogram! Og takk til alle jeg har møtt under denne visitasen og for de mange spennende, inspirerende og ikke minst hyggelige samtalene underveis.

UTGANG

Jeg har i løpet av denne uken møtt et lokalsamfunn som har gjennomgått store endringer, og der enda større endringer ligger foran. Jeg har også møtt en kirke som gjennom alt dette har levd tett på befolkningen, og gjennom Den hellige ånds ledelse fått skape små og store glimt av himmel på jord der menneskene på Kråkerøy har fått erfare at de ikke er alene. For midt i alle endringer som skjer rundt oss i kirke og samfunn - på godt og vondt – er det én ting vi alltid kan være trygge på og få hvile i: «Jesus Kristus er i går og i dag den samme, ja, til evig tid» (Hebr 13,8).

Må Gud fortsatt velsigne kirke og lokalsamfunn på Kråkerøy!

Borg bispestol

Atle Sommerfeldt

Fredrikstad 13.oktober 2019

